

Documentaire kijkt diep in het donkere hart van sterrenkind Joan Baez: “Alleen de revolutie telt”

standaard.be/cnt/dmf20240206_97473573

Niemand kon bijhouden waar Baez overal haar vuist hief. Hier: bij de strijd voor de burgerrechtenbeweging. — © rr

Haar hele leven lang schitterde Joan Baez als een sterke zangeres die miljoenen hoop gaf. Een indringende documentaire laat zien hoe ze al die tijd ook moest afrekenen met donkere schaduwen in haar ziel.

Peter Vantyghem

Woensdag 7 februari 2024 om 03:00

Joan Baez: I am a noise

★★★★☆

Gabriel García Márquez vertelde in 2010 aan zijn biograaf dat iedere mens drie levens heeft: het publieke, het private en het geheime. De quote zet perfect de toon voor *I am a noise*, een nieuwe, bijna twee uur durende, diepgravende documentaire over Joan Baez.

Voor miljoenen mensen staat Baez synoniem met haar publieke leven. Ze was een icoon in de jaren zestig, toen ze als ‘barefoot Madonna’ met haar gitaar mensen moed gaf in een zoektocht naar een betere wereld. Tot 2020 zong ze tegen oorlog en de doodstraf, voor burgerrechten en gelijke genderkeuze, voor het klimaat en tegen alle vormen van politieke onderdrukking. Ze betoogde met Martin Luther King, maakte Bob Dylan bekend, kende politici van Vaclav Havel tot Barack Obama. Ze maakte 25 albums en is te zien in minstens zeventig documentaires. Zo intens was ze bezig dat je nauwelijks kon inschatten of ze wel tijd voor zichzelf had.

Die band tussen de publieke en private Joan Baez wilden Karen O’Connor, Miri Navasky en Maeve O’Boyle – met wat hulp van Patti Smith – blootleggen in een documentaire. Ze volgen haar op ‘Fare thee well’, een afscheidstournee die Baez in 2018 en 2019 in meer

dan 130 zalen in de wereld bracht – ook in Brussel, Antwerpen en Gent. “Het leek ons interessant om een vrouw die 60 jaar lang beroemd was geweest, te volgen op het einde van haar verhaal”, zei O’Connor.

Gewichtloos

Joan Baez (82) woont in Woodside, een plaatsje in de heuvels boven Palo Alto, bezuiden San Francisco. Haar huis komt in beeld in het begin van de documentaire, tussen hoge bomen (dit artikel bevat spoilers). We zien Baez’ gekoesterde rozentuin en een klein zwembad waarin ze naar gewichtloosheid zoekt. Ze is bijna 80 en vertelt dat de jaren haar een andere stem gegeven hebben – die zit lager en voelt “eerlijker” aan. Daarna reizen we met haar naar Parijs, waar ze zich voorbereidt om voor het laatst in l’Olympia te zingen.

Ze was een van die jongeren die alles anders wilde. Op het folkfestival van Newport in 1959 werd ze in één avond de ster van een generatie. Tot dan had ze zich “niet goed genoeg voor deze wereld” gevoeld. Publiekelijk werd ze beschouwd als een heldin van de opkomende tegencultuur, maar haar privéleven was conflictueus: Baez voelde zich minderwaardig omdat ze half-Mexicaans was. Ze had last van zwaarmoedige buien en als kind bezorgde ze haar gezin overlast omdat ze steeds zong en danste. “I am a noise, not a saint”, schreef ze als achtjarige in haar dagboek.

Watch Video At: <https://youtu.be/0aY2WygHKPU>

Die donkere familiale context was niet bekend en dus niet voorzien in de film, en halverwege het opnameproces gebeurde er iets aparts. Joan Baez opende de deur van een archief. “Ze was er zelf nooit binnengegaan”, zegt Maeve O’Boyle, een van de drie regisseurs. “Haar moeder had alles bewaard: dagboekjes, tekeningen, foto’s, en heel veel

klankopnames, omdat het een familiegewoonte was om brieven in te lezen. Ineens konden we het verhaal meeslepender vertellen, met de stemmen van haar naasten erin. Het hele opzet kantelde.”

Maar er was meer. In de dagboeken kwam het geheime leven van Baez naar boven. Angsten en paniekaanvallen waren deel van haar tienerbestaan. Dat ze op haar zestiende haar bestaan “onleefbaar” vond, was maar het topje van de ijsberg.

Licht en donker

Het is een beetje vreemd hoe één leven zo veel licht en donker samen kan bevatten, maar “dat is nu precies de essentie van Joan Baez”, zegt O’Boyle. “Ze voerde een permanent gevecht, altijd gewrongen tussen verwachtingen en verlangens. We wilden dat op verschillende manieren tonen.” De film vertelt zwierig het inspirerende verhaal van Baez’ werk, animeert haar naïeve tekeningen prachtig tot leven, maar toont ook pijnlijk hoe ze, terwijl de buitenwereld haar toejuichte, aan haar moeder schreef: “Ik word niet wie ik wilde zijn, ik word niet beter, ik groei niet meer.”

Hoe Baez’ identiteit zich uitsplitste in vele vertakkingen, is een belangrijk deel van dit verhaal. Ze groeide op, zich goed bewust van de onrechtvaardige verhoudingen in de samenleving en aangemoedigd om burgerlijk ongehoorzaam te zijn. Toen ze een lesbische relatie had met een avontuurlijke surfer girl, Kimmie, botste ze op een aandoenlijk jonge Bob Dylan, die ze verliefd mee op haar podium trok om It ain’t me babe te zingen. Later kwetste hij haar diep. Door haar succes vervreemdden haar zussen van haar: Pauline trok zich terug in de rimboe, Mimi concurreerde. Joan werd een zwerver, nergens thuis.

Watch Video At: <https://youtu.be/wh6yOC3rFes>

We volgen Baez doorheen de revoluties die ze, verslaafd aan activisme, wilde ondersteunen. In de commune Struggle Mountain werd haar enige kind geboren, Gabriel. Diens vader, David Harris, zat toen uit eigen keuze in de gevangenis als dienstweigeraar. “Nothing makes sense but you, me and the revolution”, schreef ze. Zo perfect wilde ze zijn als echtgenote en moeder dat het leidde tot wrok, verdriet, woede. “Hij is te jong en ik ben te crazy”, noteerde ze. Het zou jaren duren voor ze met haar zoon in het reine kwam, omdat ze de wereld redden belangrijker vond dan bij hem te zijn.

Inktzwart centrum

Gaandeweg laten de regisseurs voelen dat het donker een inktzwart centrum heeft. Wat vreet er aan Baez, die in de documentaire in haar Parijse hotelkamer uitgeteld in een zetel ligt, en die openlijk praat over de jaren dat ze verslaafd was aan Quaalude, een kalmerend en hypnotiserend geneesmiddel? Haar zelfinzicht groeide met de jaren. “Ik wilde niet grijs, maar zwart of wit zijn”, geeft ze toe. En meteen erna associeert ze: “Getalenteerd of duivels.” Dat is het besef, na dertig jaar zingen, daten, protesteren, ontmoeten: “Er zit een monster in mij.”

Wie de muziekwereld van buitenaf volgt, ziet sterren als iconen. Baez staat symbool voor de vrouw die de wereld zou redden en daar alle persoonlijke verlangens voor opgaf. Een glimlach als de Mona Lisa, woorden als van Griekse redenaars, zo onvermoeibaar op pad dat niemand nog kon optellen waar ze overal de vuist geheven had. “Haar publieke verhaal baadt in het licht, maar wij wilden de waarheid tonen,” zegt O’Boyle, “met een fundering en een context, en die context moest uit haar familie komen. Daarom vroegen we niet Taylor Swift om over haar bewondering voor Joan te spreken, maar lieten we liever haar naasten horen.”

Mimi, die in 2001 overleed, wilde met haar zus in therapie, om uit te zoeken waarom “er zo veel pijn in deze familie zit”. Iets bleef haar kwelen: ooit had haar vader haar net iets te intiem gezoend. Te tedere vaderliefde of een grens voorbij? En was er meer? De therapie kwam uit de hel, zegt Joan Baez, maar maakte duidelijk hoeveel ellende in haar lijf gevangen zat. “Nare gevoelens, mijn vader speelde er een rol in en ik wist dat mijn moeder me niet kon beschermen. Ik ben misbruikt door veel mensen: mijn ouders die ik liefheb, anderen die ik niet liefheb.”

Schaduwkant

De kijker blijft een beetje verweesd achter. Een van de sterkste vrouwen van de jaren 60 blijkt altijd gevochten te hebben met haar schaduwkant. Was al dat activisme dan niets meer dan een overlevingsstrategie? I am a noise laat het open. “Wij zijn filmmakers”, zegt Maeve O’Boyle. “We weerspiegelen wat we vinden. Dit is wat Joan ons verteld heeft. Wij hebben er een context bij geplaatst en bieden verschillende perspectieven aan. Maar Joan gelooft stellig dat ze misbruikt is door haar vader, ja.”

Haar vader, noch haar moeder of oudste zus hebben haar verhaal over misbruik bevestigd. Er is geen enkel bewijs, alles is gebaseerd op een gevoel. Baez zegt dat ze aan een meervoudige persoonlijkheidsstoornis lijdt. Ze volgde een therapie die de verschillende persoonlijkheden in haar om beurten laat spreken – wellicht is dat de 'voice dialogue'-aanpak die ook Selah Sue gebruikt. Ze geloofde dat haar ouders alles verdrongen hebben en wilde hen vergeven. Maar iedereen is dood. Haar vader overleed in eenzaamheid. Haar twee zussen stierven aan kanker. Haar moeder leefde tot haar honderdste bij haar in een klein huisje, en ging dan heen.

Op het einde danst ze in de zomerse gloed van haar Californische golden state over een grasveld dicht bij haar huis. Ze is waar ze wil zijn, zegt ze. Niet haar opstandige periode in de sixties, maar haar jaren als zeventiger vond ze haar beste decennium. De wereld voelt niet meer aan als een gewicht. "Ik denk dat ze zich bevrijd van haar demonen voelt", zegt O'Boyle. "Ze schildert veel, bracht vorig jaar een boek uit met tekeningen (Am I pretty when I fly?), leeft niet meer in de schijnwerpers, schrijft verzen. Ze wil vertellen over de nieuwe ik die ze nu is. De madonna, de moeder, de activiste, de dochter, het monster zijn één. Of zo voelt ze zich. Heel vredig, vind ik."